

บทที่ 4

คนไร้รัฐ

นับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 ดินแดนในกลุ่มแม่น้ำโขงบางส่วนได้ตกเป็นอาณานิคมของจักรวรรดิอังกฤษและฝรั่งเศส ดินแดนที่รอดพ้นจากการเป็นอาณานิคมมีการปรับตัวเข้าสู่ภาวะสมัยใหม่แบบตะวันตกอย่างรวดเร็ว โลกของผู้คนในดินแดนกลุ่มแม่น้ำโขงที่เคยมีวิถีชีวิตผูกพันกับสายน้ำและธรรมชาติสองฝั่งโขงถูกระแสนเทคโนโลยีอันเชี่ยวกรากโหมกระหน่ำผูกโยงเข้ากับทุนนิยมที่คอกตรึงผู้คนไว้กับพื้นที่ทางกายภาพที่ตายตัวผ่านศาสตร์แห่งแผนที่แบบตะวันตก

แม่น้ำโขงที่เคยหล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนหลากหลายชีวิตหลากหลายเผ่าพันธุ์มานับนาน ไม่ได้เป็นสมบัติของประเทศใดประเทศหนึ่ง ถูกเทคโนโลยีแห่งอำนาจสถาปนาเป็นเส้นแบ่งพรมแดนรัฐชาติแบ่งแยกวิถีชีวิตผู้คนให้รู้สึกแปลกแยกจากกัน เช่น ประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

กลางศตวรรษที่ 20 หลายประเทศได้รับเอกราช กลับกลายเป็นรัฐชาติสมัยใหม่ต่างให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างชาติที่เน้นการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติของตน ต้องเผชิญกับความขัดแย้งในอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่าง แย่งชิงความเป็นใหญ่เกิดสงครามกลางเมือง ความรุนแรง ความวุ่นวาย การพลัดพราก การอพยพหนีความโหดร้ายภัยสงคราม ผู้ลี้ภัยจากอินโดจีนอพยพเข้าสู่ประเทศที่สาม และประเทศเพื่อนบ้านเช่นประเทศไทย บางคนเข้ามาพักพิงชั่วคราวก่อนอพยพสู่ประเทศที่สาม บางคนอาศัยหลบภัยชั่วคราวแล้วกลับคืนสู่บ้านเดิมของตน บางคนเข้ามาอยู่กับญาติพี่น้องเป็นเวลานานได้รับการโอนสัญชาติอยู่ในประเทศไทยต่อไป บางคนหลบซ่อนตัวอาศัยอยู่ตามหัวไร่ปลายนาวางเปล่าของชุมชนทำงานคอบแทนให้กับเจ้าของที่ดินที่พักพิง ไม่กลับไปยังบ้านเดิมไม่ไปยังประเทศที่สาม อยากอาศัยอยู่ในประเทศไทยต่อไป แต่ด้วยปัจจัยหลายประการทำให้เขาเหล่านั้นต้องมีชีวิตอยู่อย่างไร้ตัวตนในรัฐชาติไทย

4.1 ชาวลาวอพยพ : คนไร้รัฐ

... กระทั่งมลายูที่ถูกสร้างขึ้นมาอย่างง่าย ๆ สองสามหลังในชุมชนบ้านนาไปใหญ่ เขตเทศบาลเมืองมุกดาหาร พื้นที่ชายแดนริมฝั่งแม่น้ำโขง พื้นที่ที่ชาวลาวอพยพครอบครัวหนึ่งใช้เป็นที่อยู่อาศัยมาเป็นเวลาสามชั่วอายุคน พ่อแม่ ลูก และหลาน ภาพหลอนจากภัยสงครามและการเมืองในอดีต ย่ำเตือนหลอกหลอน เจ็บปวด กลัว ไม่กล้าเปิดเผยตัวตน มีชีวิตอยู่อย่างหลบซ่อน ไร้สิทธิ์ที่พึงมีพึงได้ในความเป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของสังคมมนุษย์ ไม่มีเครื่องหมายตราว่าสังกัดในกลุ่มบุคคลใด สังคมใด ไม่มีสัญชาติ ไม่มีรัฐ แต่พยายามค้นหาหนทางดำรงตนอยู่แม้ไม่มีหลักฐาน

ตีตรา เขาเหล่านั้นถูกเรียกว่า “คนไร้รัฐ”

อนุสัญญาสากล Convention Relating to the Status of Stateless Persons 1954 ได้นิยามคนไร้รัฐไว้อย่างชัดเจนว่าหมายถึง “A person who is not considered as a national By any state under the operation of the law” (บุคคลที่ไม่ได้รับการรับรองว่าเป็นพลเมืองของรัฐ ภายใต้การบังคับใช้กฎหมายของรัฐ) อนุสัญญาสากลนี้ได้ระบุเฉพาะเจาะจงลงไปว่า คนไร้รัฐเกิดขึ้นจากผลของการบังคับใช้กฎหมายของรัฐ ซึ่งในที่นี้หมายถึงกฎหมายสัญชาตินั้นเอง การมีอนุสัญญาสากลว่าด้วยสถานะของคนไร้รัฐ ได้ยืนยันและยอมรับอย่างเป็นทางการว่าคนไร้รัฐในโลกนี้ดำรงอยู่จริง และอนุสัญญาดังกล่าวกำลังทำหน้าที่แก้ไขและลดปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนของคนไร้รัฐอยู่

จุพิศพงส์ จุฬารัตน์ (2550) อาจารย์ประจำศูนย์ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทยกับประเทศในเอเชีย ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้ความหมายคนไร้รัฐไว้ว่า

“คนไร้รัฐ (Stateless Person) หมายถึง บุคคลที่ไม่มีสัญชาติ หรือปราศจากสิทธิพลเมือง เนื่องจากถูกถอดถอน หรือถูกปฏิเสธจากรัฐ หรือมีสถานะเป็นผู้อพยพลี้ภัย ไม่ได้รับการยอมรับจากประเทศที่ตนพำนักอยู่ว่าเป็นพลเมืองของประเทศนั้นๆ คนไร้รัฐจะไม่ได้รับสิทธิอันพึงมีในรูปแบบต่างๆ ตามกฎหมายพลเมือง หรือถูกเลือกปฏิบัติให้แปลกแยกแตกต่างจากประชากรส่วนใหญ่...”

สุชาดา ทวีสิทธิ์ (2552 : 75) เสนอนิยามคนไร้รัฐไว้ว่า

“บุคคลหรือกลุ่มชนในรัฐชาติที่ไม่มีอำนาจและไม่มีสิทธิเป็นพลเมืองที่เป็นทางการของรัฐใด ถึงแม้มีรัฐชาติหนึ่งรัฐชาติใดอนุญาตให้ตั้งภูมิลำเนาแต่รัฐชาตินั้นไม่ยอมรับเป็นรัฐเจ้าของตัวบุคคล (personal state) และมีการบังคับใช้กฎหมายที่เบียดขับบุคคลประเภทนี้ออกจากการเป็นพลเมืองตามกฎหมายสัญชาติ ดังนั้นในแง่ของกฎหมายแห่งรัฐ บุคคลที่รัฐไม่รับรองการเป็นพลเมืองอย่างเป็นทางการ จึงกลายเป็นคนไร้รัฐและเป็นคนต่างด้าวของรัฐทุกรัฐในโลกนี้ ถึงแม้จะมีภูมิลำเนาอยู่ในรัฐใดรัฐหนึ่งก็ตาม”

จากนิยาม “คนไร้รัฐ” ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยขอเสนอความหมายใหม่ที่ผสมผสานความหมายในนิยามที่ผ่านมามาตามความเข้าใจว่า “คนไร้รัฐ หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มคนที่ถูกปฏิเสธจากรัฐ ไม่

รับรองการเป็นพลเมือง 'ไม่มีสิทธิ์อันพึงมีพึงได้ตามกฎหมายของรัฐ' กลุ่มคนลาวอพยพที่อาศัยอยู่บนพื้นที่ชายแดนมุกดาหาร-สะหวันนะเขต ที่รัฐไม่รับรองการเป็นพลเมืองจึงเข้าข่ายเป็น คนไร้รัฐ

เบนเนดิก แอนเดอร์สัน (Benedict Anderson) กล่าวปาฐกถาเรื่อง “Stateless Person” หรือคนไร้รัฐ ในงานสัมมนา “Lives of Stateless Person and Unidentified Nationalities” ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2551 ตอนหนึ่งว่า

“ประชาชนไม่ได้เป็นผู้สร้างรัฐ แต่รัฐต่างหากที่สร้างประชาชน”

จากข้อความตอนหนึ่งในปาฐกถานี้แสดงให้เห็นว่า การสร้างรัฐชาติได้สร้างคนไร้รัฐขึ้นมา เนื่องจากรัฐชาติที่ก่อตัวขึ้นได้ผนวกเอากลุ่มคนต่างๆ ให้เข้ามาอยู่ในบังคับของรัฐชาติ โดยมีกลุ่มชนที่มีอำนาจมากที่สุดเพียงกลุ่มเดียวเป็นเจ้าของและใช้อำนาจปกครองเหนือกลุ่มคนอื่นๆ ที่อยู่ภายในรัฐชาติ มีผลทำให้กลุ่มชนเหล่านั้นไม่มีอธิปไตยในการปกครองตนเอง เช่นเดียวกับกรณีคนไร้รัฐในประเทศไทย บริบทของประวัติศาสตร์ของการสร้างรัฐชาติไทยนั้น นอกจากจะสร้างพลเมืองไทยแล้วยังสร้างคนไร้รัฐไว้ในรัฐชาติอีกด้วย

เบนเนดิก แอนเดอร์สัน กล่าวถึงปรากฏการณ์คนไร้รัฐในประเทศไทยว่าสามารถแบ่งกลุ่มคนดังกล่าวออกเป็นสามประเภทใหญ่ๆ (อ้างอิงใน สร้อยมาศ รุ่งมณี : 2551) สรุปได้ดังนี้

ประเภทแรก เป็นกลุ่มคนที่เคยมีรัฐอยู่จริง แต่รัฐของพวกเขาอยู่นอกเขตแดนไทย แม้ตัวจะอยู่ในประเทศไทยแต่ยังมีความผูกพันกับคนในอีกประเทศหนึ่ง ที่มีภาษา วิถีชีวิต และวัฒนธรรมเหมือนกับของตนเอง เช่น คนไทยในบุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ ที่ยังพูดภาษาเขมร และคนลาวในฝั่งตะวันตกของแม่น้ำโขง เป็นต้น คนกลุ่มนี้ต้องการการยอมรับทางวัฒนธรรม การไม่ถูกดูถูก และอิสระในการพัฒนาตนเองในเชิงชาติพันธุ์ แต่สิ่งที่สำคัญคือ คนกลุ่มนี้ไม่ได้มีปัญหาอย่างมีนัยสำคัญเมื่อถูกผนวกเข้ากับรัฐส่วนกลางที่ตั้งอยู่ที่กรุงเทพฯ แม้ว่าจะมีเสียงโวยวาย แต่ไม่ได้มีการต่อต้านด้วยความรุนแรง เพราะพวกเขาสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในพื้นที่รัฐส่วนกลาง

ประเภทที่สอง เป็นกลุ่มคนที่เคยมีชาติของตนเองแต่ถูกผนวกหรือถูกยึดไป อาทิเช่น คนเมือง (คนภาคเหนือ) คนในรัฐปัตตานี คนมอญ เป็นต้น คนกลุ่มนี้มีส่วนเหมือนและแตกต่างกัน ในขณะที่ยังคงยึดมั่นไม่ได้อธิบายว่า การเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยเป็นเรื่องรุนแรง และวัฒนธรรมแบบล้านนาที่เป็นที่ยอมรับชื่นชมว่า มีความโดดเด่นต่างจากวัฒนธรรมภาคกลาง แต่คนในรัฐปัตตานีเก่าถูกปกครองและบังคับให้ขึ้นกับรัฐไทยส่วนกลางเป็นเวลานาน ทั้งยังถูกกีดกันทางเชื้อชาติด้วยว่า หน้าตา ภาษา ศิวพรธม ต่างจากคนภาคกลาง ปัจจัยเหล่านี้ทำให้เกิดความรู้สึกแบ่งแยก และไม่ไว้วางใจมาเป็นเวลานาน จึงทำให้ความรู้สึกแบ่งแยกปรากฏอย่างชัดเจน

ประเภทที่สาม กลุ่มคนที่เคยมีรัฐของตัวเอง แต่ต้องอพยพโยกย้ายอยู่อย่างกระจัดกระจาย ไร้อำนาจต่อรอง รัฐไม่ต้องการคนกลุ่มนี้ เพราะมองว่าไม่มีประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ เก็บภาษียาก เกณฑ์มาเป็นทหารก็ยาก ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ไม่ค่อยได้รับความเป็นธรรมจากรัฐ เพราะถือว่าพวกเขาไม่ค่อยมีส่วนช่วยในการสร้างความเป็นชาติเท่าไรนัก ...

ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองมุกดาหาร ซึ่งเป็นพื้นที่ชายแดนระหว่างประเทศไทยและ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ รวมทั้งชาวลาว และชาว เวียดนามที่เข้ามาอาศัยอยู่ จำนวนหลายครอบครัว บางคนเข้ามาแต่งงานกับคนไทย ลูกที่เกิดมาก็จะ ได้สัญชาติไทย แต่พ่อหรือแม่ก็ยังคงเป็นคนลาวซึ่งต้องไปต่ออายุหนังสือผ่านแดนตามกำหนดเวลา มี บางส่วนที่อพยพเข้ามาตั้งครอบครัวอยู่โดยไม่ได้แจ้งทางการ กลายเป็นคนไร้สัญชาติ ไร้รัฐ ที่ต้อง หลบซ่อนเจ้าหน้าที่รัฐอยู่ตลอดเวลา ลูกหลานที่เกิดมาก็เป็นคนไร้สัญชาติ ไม่สามารถประกอบอาชีพ เป็นหลักแหล่งได้ ลูกหลานเมื่อเข้าโรงเรียนก็ไม่มีหลักฐานใดๆ ซึ่งเป็นปัญหามาก เช่น ครอบครัว ของชาวลาวอพยพครอบครัวหนึ่ง ซึ่งหากจัดประเภทตามกรอบแนวคิดของเบนเนดิก แอนเดอร์สัน จะอยู่ในกลุ่มคนไร้รัฐประเภทที่สาม

4.2 ยายมี ผู้ให้กำเนิดคนไร้รัฐครอบครัวหนึ่งในชายแดนมุกดาหาร

... ยายมีและตาสุน (นามสมมุติ) สามีภรรยาวัยชรา 70 กว่าปี พาครอบครัวจำนวน 5 คน คือ ยายมี ตาสุน ลูกสองคน และแม่ของยายมี อพยพหนีภัยสงครามมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 มาอาศัย อยู่กับญาติที่อยู่ในประเทศไทย แล้วจึงไปอาศัยอยู่ในพื้นที่นาของคนไทยคนหนึ่ง ในชุมชนบ้านนาโป ใหญ่ โดยทำนาให้เขา แล้วแบ่งผลผลิตที่ได้ให้แก่เจ้าของที่นาหนึ่งส่วนจากสามส่วน และอาศัยอยู่ใน พื้นที่นาแห่งนั้นตลอดมาหลายปี จนกระทั่งมีลูกเพิ่มอีกหนึ่งคน มีหลาน เป็นครอบครัวขยายใหญ่ขึ้น น้องชายคือ นายคำ (นามสมมุติ) อายุ 63 ปี และลูก ก็ตามมาอยู่ด้วย

บ้านที่สร้างขึ้นอย่างง่ายๆ ด้วยวัสดุท้องถิ่นที่หาได้ไม่ยากนักจำนวนสามหลังคาเรือนเรียง กันอยู่ในพื้นที่นาของคนไทยคนหนึ่ง ซึ่งไม่ได้อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นแล้ว

“...เขาย้ายไปอยู่กับครอบครัวที่จังหวัดอื่นแล้ว นานๆ จึงมาสักครั้ง แต่ก็มีญาติพี่น้องเขา มาคอยดูแลที่นี่ ...ไม่มีอะไรหรอกเขาดีให้เราอาศัยอยู่มานานแล้ว ...”

ยายมีเล่าถึงเจ้าของที่นาซึ่งให้ที่อยู่อาศัยแก่ครอบครัวของยายมี แม้เป็นบ้านหลังเล็กๆ สร้างขึ้น อย่างง่ายๆ แต่ก็เป็นที่พักพิงที่ดีสำหรับผู้หนีภัยสงครามมาหลบซ่อนตัวอยู่หลายปี ความกลัว ความ หวาดระแวง ฉายออกมาจากแววตาของเขาเหล่านั้นเมื่อพบปะกับผู้คนแปลกหน้า หลังจากพบกัน

บ่อยครั้ง ประกอบกับได้รับคำแนะนำจากประธานชุมชนคนที่ยายรู้จัก ความคุ้นเคยทำให้ยายมีพูดมากกว่าการถามคำตอบคำ และในที่สุดเรื่องของยายมีและครอบครัวก็พร่างพรูออกมาจากการบอกเล่าของยาย

“ยายเป็นคนที่บ้านธาตุอิงฮัง สะหวันนะเขตฝั่งโน้นนะ ตอนนั้นเกิดสงครามเขาสู้รบกัน เขาจับเอาลูกชายของยายไปขังคุกใต้ดิน เช่อยู่ในน้ำจนตัวเปื่อย สงสารลูกมาก วันที่เขาปล่อยลูกออกมา เห็นลูกแล้วสงสารจับใจ ตามตัวเป็นแผลเปื่อยเน่า ผอมโซ ภาพนั้นติดตาขามาจนทุกวันนี้ ความทุกข์ยากต่างๆ ความกลัวภัยสงคราม ทำให้ยายตัดสินใจหนีข้ามแม่น้ำโขงมายังฝั่งไทยพร้อมทั้งลูกทั้งห้าและแม่เฒ่า มาอยู่ที่นี้ตั้งแต่ปี 18 โนนละ นานแล้ว ...”

“... จะกลับไปก็ไม่ได้ กลัว ตอนยายอพยพพากันข้ามฝั่งมา ยายเห็นเรือคนลาวอพยพบางลำ ลูกคว้าให้คนตาย แล้วเจ้าของเรือลำนั้นก็เอาทรัพย์สินสมบัติของเขา พอหันกลับไปฝั่งลาวก็ถูกทหารยิงบ้าง ฆ่าบ้าง ย่นกลัวไม่อยากจะกลับ”

ยายมีเล่าถึงอดีต และภัยสงครามที่เต็มไปด้วยความโหดร้าย

“... ยายไม่ได้อพยพไปอยู่ในประเทศที่เขาให้คนอพยพไปอยู่ ก็เพราะแม่ของยายเขาไม่ไป ยากนำผู้เฒ่านี้ละ แม่แก่มาก แกกแล้ว บอกว่าเมืองฝรั่งเศสไม่อยากจะไปไม่รู้ว่าจะเป็นอย่างไ แต่น้องของยายสองคนไปอยู่อเมริกาโน่น ส่วนยายต้องอยู่ที่นี้ตลอดมาจนแม่เฒ่าของยายตาย ยายมาอยู่ในประเทศไทยยายมีลูกมาด้วยสองคน แล้วก็มาตลอดในประเทศไทยอีกสองคน ผู้หญิงคนหนึ่งก็นางน้อยคนนี่ไงละ”

ยายมีหมายถึง น้อย (นามสมมุติ) หญิงสาววัย 27 ปี บุตรสาวคนสวยของยายมี

“... ส่วนลูกชายคนสุดท้ายที่ท้องพิการมาตั้งแต่เกิด ยายกับตาก็เลี้ยงลูกกันมาตามยถากรรม ใ้ลูกคนเล็กมันชอบไปอยู่กับพ่อมันที่กระท่อมปลายนาโน่น ... ยายก็เลี้ยงลูกๆ มาจนมันโต มีลูกมีสาวกันแล้ว นางสุพอน (นามสมมุติ) ลูกคนโตมันได้สาวคนไทยอยู่ลพบุรี แต่ตอนนี้สาวมันไปทำงานเป็นก๊วยร้านอาหารที่ประเทศเยอรมัน นานๆ ก็จะกลับมาหาลูกหาเมีย สุพอนมันเลยย้ายมาอยู่กับแม่ที่นี้ อาศัยได้เงินที่สาวส่งมาให้เล็กๆ น้อยๆ ไม่มากเท่าไร พออยู่เลี้ยงลูกได้ แต่ปีนี้ยังหาเงินไม่ เห็นส่งเงินมาเลย ไม่รู้เป็นอะไรหรือเปล่า ก็ช่วยกันทำนากินไป แต่นางสุพอนโชคดีที่ลูกมันได้สัญชาติไทยแล้วเพราะมันมีพ่อเป็นคนไทย ยังมีปัญหาที่นางน้อย น้องนางสุพอนอยู่บ้านอีกหลัง

ข้างๆ นีละ”

ยายมาซื้อมือไปที่บ้านหลังเล็กข้างๆ อีกหลังหนึ่งซึ่งเป็นบ้านของลูกสาวอีกคนคือ น้อย

4.2.1 น้อย : เกิดในประเทศไทยแต่เป็นคนไร้รัฐ

น้อย บุตรสาวคนสวยของยายมี เธอเกิดในประเทศไทย เติบโตในประเทศไทย พูดภาษาไทยชัดเจน แต่ไม่มีบัตรประชาชน ไม่มีสัญชาติ เธอแต่งงานกับ นายคำสุก (นามสมมุติ) ชายหนุ่มวัย 29 ปี เป็นคนลาวเช่นกัน คำสุกมาจากซาหนือ ประเทศลาว ข้ามมาเที่ยวงานบุญที่หนองคายเมื่อหลายปีก่อน แล้วไม่กลับไปลาวอีกเลย เขาเข้าไปทำงานในกรุงเทพฯ และได้พบกับน้อย ลูกสาวของยายมี ซึ่งเข้าไปทำงานในกรุงเทพฯ เช่นกัน ทั้งคู่ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยาที่กรุงเทพฯ ระยะเวลาหนึ่ง แต่ด้วยปัญหาเศรษฐกิจ นายจ้างที่กรุงเทพฯ มีความจำเป็นต้องลดแรงงานถูกจ้างลง แม้จะมีความผูกพันรักใคร่สนิทสนม และไว้ใจสองสามีภรรยาชาวลาวยุคหนึ่ง แต่ก็ไม่สามารถจ้างน้อยและคำสุกต่อไปได้ เธอและเขาจึงต้องออกจากงานที่ทำอยู่ที่กรุงเทพฯ พวกเขาย้ายมาอาศัยอยู่กับแม่ที่หมู่บ้านนาโปใหญ่แห่งนี้ จนกระทั่งมีบุตรด้วยกันสองคนเป็นชายหนึ่งคนหญิงหนึ่งคน คือน้องเบน (นามสมมุติ) พี่ชายวัยแปดขวบ และน้องบิ่ง (นามสมมุติ) น้องสาววัยห้าขวบ

คำสุก ยึดอาชีพรับจ้างทั่วไปเลี้ยงครอบครัว รับจ้างขนไม้ในร้านขายไม้ที่ตลาด รับจ้างขนถ่ายสินค้าลงเรือข้ามฟากที่ทำเรือข้ามฟากในชุมชนทั้งกลางวันและกลางคืน รวมทั้งรับจ้างทำงานทั่วไปแล้วแต่ใครจะจ้าง ถ้าเขาว่างก็จะรับทำงานทุกอย่างที่มีผู้ว่าจ้าง รายได้จึงไม่แน่นอนแล้วแต่จะมีผู้ว่าจ้างหรือไม่ แต่ที่รับจ้างประจำคือ ขนถ่ายสินค้าลงเรือข้ามฟากในเวลากลางคืน ค่าจ้างจะได้จากจำนวนที่แบกถุงบรรจุสินค้า ถุงละ 5 บาท ถ้าสินค้ามากก็มีรายได้มาก ถ้าสินค้าจำนวนไม่มาก รายได้ก็จะน้อยไปด้วย เมื่อถึงฤดูกาลทำนา ก็จะทำนาให้กับเจ้าของที่นาแห่งนี้ ซึ่งก็จะได้รับส่วนแบ่งพอเลี้ยงครอบครัว ส่วนผลผลิตจะได้ดีหรือไม่นั้นก็ขึ้นอยู่กับฟ้าฝนเช่นเดียวกับชาวนาทุกๆ ไป ถ้าฝนฟ้าดีก็จะได้ข้าวมาก ฝนแล้งก็จะได้ข้าวน้อยเช่นกัน

“ไม่รู้จะทำงานอะไรที่มันดีกว่านี้ เพราะไม่มีบัตรประชาชน กลัวถูกจับ รับจ้างได้ค่าแรงเลี้ยงครอบครัวไปวันๆ ไม่มากมายอะไร คนไทยส่วนใหญ่เขาไม่ค่อยทำกันแล้วเพราะค่าแรงมันถูก ก็จะมีแต่คนลาวอย่างผมนี่แหละไปรับจ้างแบกถุงสินค้าลงเรือ ส่วนใหญ่ก็เป็นกระเทียมมีอย่างอื่นบ้าง บางครั้งเราก็ไม่ได้สังเกตว่าเป็นอะไร แบกไปแล้วนับจำนวนถุงที่แบกเพื่อคิดเงินเท่านั้นทำงานตอนกลางคืน สินค้าหนีภาษีไงพี่ ถ้าพี่บอกว่าการเก็บภาษีแพง ถ้าข้ามที่ทำเรือต้องเสียภาษีเยอะ ได้กำไรไม่มาก ค่าขายเขาก็ต้องการได้กำไร เราเป็นลูกจ้างเขาก็ทำตามที่เขาสั่ง บางครั้งตำรวจก็มาตรวจไล่จับ ...หนีซิพี่จะอยู่ทำไม หนีกระจัดกระจายกันไป

ตำรวจมาวันไหนวันนั้นก็ไม่ได้เงิน ตำรวจก็ยึดเอาของไป แต่เขาก็ไม่มาบ่อยนะ นานๆ จะมา สักครั้ง แต่บางครั้งเจ้าของสินค้าเขาก็รู้ล่วงหน้ากันว่าตำรวจจะมา คินนั้นก็ไปขงดไป เราก็ขาด รายได้ไปด้วย บางครั้งก็เป็นตำรวจจากส่วนกลางมา ซึ่งไม่ค่อยรู้ล่วงหน้ากัน เขาก็ยึดเอาสินค้า ไปหมด เราก็หนีไม่รู้อะไรจะโดนจับวันไหน ไม่รู้จะทำอะไร เพราะมันไม่มีบัตร ไม่มีหลักฐาน ของตัวเรานี้แหละ ...วันนี้ว่างไม่มีใครมาจ้าง บางทีเขาก็บอกให้ไปทำงานคืนนี้ ...ก็ไป บางครั้งก็ เสี่ยง ทำงได้ล่ะ เรามันจนต้องสู้กันไป... ”

คำสุกหุดหุดชั่วขณะ เก็บก้อนสะอื้นไว้ในลำคอก่อนพูดถึงลูก

“... สงสารแต่ลูก เข้าโรงเรียนก็ไม่มีหลักฐานอะไร ดีแต่ที่ครูเขายังให้เรียนได้ ก็ไม่รู้ เหมือนกันว่าจะเรียนต่อไปได้แค่ไหน จะได้ทำงานอะไรก็ไม่รู้ ไม่รู้ออนาคตลูกเลย ...”

คำสุกเล่าพลางกอดน้องบึงลูกสาวตัวเล็กๆ ไว้ ส่วนน้องเบนลูกชายคนโต กำลังวุ่นวายอยู่กับการจับลูกกบลูกเขียดใส่ถังใบเล็ก เพื่อจะเลี้ยงไว้ขายอยากได้เงินช่วยพ่อแม่ เด็กตัวเล็กๆ ทั้งสองคน เกิดในประเทศไทย พูดภาษาไทยได้ชัดเจน แต่ไม่มีสัญชาติ ไม่มีหลักฐานการเกิด เพราะเด็กน้อย คลอดออกมาด้วยฝีมือการทำคลอดของยายมีซึ่งเป็นยายของเขาเอง

“ไม่กล้าพาน้อยไปคลอดที่โรงพยาบาล กลัวเขาจับเอา ไปโรงพยาบาลก็ไม่รู้จะไปแจ้งเขา ว่าอย่างไรเพราะไม่มีหลักฐานอะไร และที่สำคัญเราไม่มีเงิน เพราะไปโรงพยาบาลต้องใช้เงิน มาก ยายเลยทำคลอดให้ลูกเอง”

ยายมีเล่าต่อด้วยความขมขื่น

“สงสารหลานทั้งสองคนมาก ไม่มีหลักฐานการเกิดทั้งสองคน แต่ยังคงได้เข้าโรงเรียน ครูเขาให้เรียนได้...”

4.2.2 น้องเบนน้องบึงกับอัตลักษณ์ของความเป็นไทย

น้องเบนกับน้องบึงเป็นบุตรชายบุตรสาวของคำสุกกับน้อย เด็กชายและเด็กหญิงทั้งสอง เกิดในประเทศไทย โดยฝีมือการทำคลอดของยายมีผู้เป็นมารดาของน้อยและเป็นยายของเด็กทั้งสอง

เพราะความยากจน ไม่มีเงินพอที่จะไปคลอดที่โรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลเอกชน ด้วยสถานภาพของตนเองที่ไม่มีบัตรประชาชน ไม่มีสำเนาทะเบียนบ้าน จึงไม่ได้รับสิทธิในการเข้ารับการรักษาหรือไปคลอดบุตรในโรงพยาบาล

เด็กน้อยน่ารักทั้งสองคนเติบโตในประเทศไทยพูดภาษาไทยชัดเจน เมื่อเข้าโรงเรียนจึงไม่มีปัญหาที่จะพูดคุยกับเพื่อนๆ เขาจึงเหมือนเด็กนักเรียนไทยทั่วไป เข้าชั้นเรียนเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้นได้อย่างดี น้องเบนและน้องบั้งเป็นเด็กที่เรียนดีคนหนึ่งชั้น มีผลการเรียนที่พ่อและแม่ภาคภูมิใจ

น้องบั้งเด็กหญิงตัวเล็กๆ ผมหาว แหวดฉายประกายความสดใส จะวิ่งมารับผู้วิจัยเสมอ เมื่อผู้วิจัยเดินทางเข้าไปถึงทางเล็กๆ สู่พื้นที่ปลายนาอันเป็นที่ตั้งของบ้านหลังเล็กๆ สองสามหลัง น้องบั้งจะกล่าวทักทายด้วยคำว่า “สวัสดีค่ะ” แล้วเสียงแจ๊ๆ จะเรียกขานมิให้ออกมาจากบ้านด้วยภาษาไทย “ยายจ๋า... อาจารย์มาแล้ว”

น้องบั้งจะพูดคุยกับผู้วิจัยด้วยภาษาไทย ด้วยคำพูดที่ไพเราะน่ารัก และถ้าพูดด้วยถ้อยคำที่ไม่สมควร น้องก็จะสอนลูกให้พูดดีๆ พูดให้เหมาะสมกับธรรมเนียมของคนไทย ซึ่งน้องจะรู้ดีเมื่อไปทำงานกับนายจ้างคนไทยที่กรุงเทพฯ

ยายมิจะพูดถึงหลานที่น่ารักทั้งสองคนด้วยใบหน้าที่สุดชื่นเสมอ แต่ในถ้อยคำที่กล่าวถึงก็แฝงไว้ด้วยความห่วงใยในอนาคตของหลาน

เมื่อแม่พูดถึงลูกของตน น้องจึงพูดแทรกขึ้นมาด้วยความรักและภูมิใจในตัวของน้องเบน ลูกชายคนโต

“...น้องเบนเรียนอยู่ชั้นป. 2 แล้ว เรียนเก่งพอใช้ได้ เคยได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดคัดไทยที่โรงเรียนด้วยนะ...”

น้อยเล่าเรื่องลูกชายให้ฟังอย่างภาคภูมิใจ ลูกขึ้นเดินไปหยิบใบประกาศนียบัตรใบหนึ่งมาให้ผู้วิจัยดู ประกาศนียบัตรใบนั้นโรงเรียนบ้านนาโปใหญ่มอบให้แก่ผู้ชนะการแข่งขันประกวดคัดไทยบทร้อยกรองวันสุนทรภู่ในระดับชั้นประถมศึกษาซึ่งได้แก่ เด็กชาย..... คือน้องเบน ลูกชายคนเก่งของน้อยกับคำสุคนธ์เอง ซึ่งนอกจากเรียนเก่งแล้ว ในวันหยุดยังช่วยพ่อแม่หาปูหาปลาในนา มาเป็นอาหารอีกด้วย ยายมียิ้มเมื่อพูดถึงหลานชาย และเล่าถึงชีวิตน้อยต่อไปอีกว่า

“ประธานชุมชนเขากำลังช่วยเหลือให้น้อยได้มีบัตร กำลังหาคนที่พร้อมคำแยะทำคลอดให้ตอนที่น้อยเกิด แต่เขาตายไปแล้ว มีลูกหมอดำแยะที่รู้ว่าแม่เขามาทำคลอดให้ยาย จะขอให้เขามาช่วยเป็นพยานให้ว่าแม่เขาเป็นคนทำคลอดให้น้อย ยืนยันว่าน้อยเกิดที่นี้จริงๆ ไม่รู้ว่าจะได้มีเพราะ

ไม่ใช่หมอด่าแยะ ขอให้ได้เถอะ จะได้มีบัตรกับเขาเสียที ทำอะไรก็จะได้ง่ายขึ้น ลูกมันก็จะได้อี
อนาคตไปด้วย...”

น้อยเล่าถึงการคืนรินเพื่อขอสัญชาติไทย

“ตอนที่เข้าโรงเรียนใหม่ๆ ก็ยังไม่ค่อยรู้เรื่อง เข้าไปเรียนป. 1 ป. 2 ก็ต้องออกจากโรงเรียน
เขาบอกกันว่าตำรวจจะมาจับ เลยไม่ได้เรียนต่อ เด็กๆไม่รู้เหมือนกันว่าทำไมตำรวจต้องมาจับด้วย
เราก็กินในประเทศไทย แต่แม่บอกว่าไม่ได้แจ้งเกิด เลยไม่มีหลักฐานอะไร ...ตอนนี้ก็ไปติดต่อ
พยานให้เขาช่วยมายืนยันว่าเราเกิดที่นี้จริง แต่เขาก็ไม่ว่าง เราต้องไปรับเขาออกค่ารถให้เขาไปเป็น
พยานให้ ไปหลายครั้งเราก็กไม่มีเงิน เขาก็ไม่ค่อยว่าง เรายังไม่ได้ทำอะไร”

น้อยพูดด้วยภาษาไทยชัดเจน เพราะเธอเกิดในประเทศไทย ไปทำงานที่กรุงเทพฯ มาหลายปี
พูดภาษาไทยสำเนียงกรุงเทพฯ ได้ชัด เธอพูดกับลูกด้วยภาษาไทย ลูกก็ตอบเธอด้วยภาษาไทยชัดเจน
แต่เมื่อพูดกับยายมีก็จะพูดด้วยภาษาลาว ส่วนยายมีพูดภาษาลาว แต่ก็สอแตรภาษาไทยเป็นบางคำ
เมื่อพูดกับผู้วิจัย

“... อาจารย์มาเยี่ยมฉัน พวกฉันก็ดีใจ เวลาอาจารย์มาก็มีแสงต่อสู้ชีวิตต่อไป”

การเดินทางมาต้อนรับผู้วิจัยอย่างกระฉับกระเฉงของยายมี เมื่อผู้วิจัยเดินเข้าไปถึงทางเข้าบ้าน
ของยายมีทุกครั้งยืนยันถึงคำพูดของยายมีได้ดี ซึ่งเมื่อผู้วิจัยทักทายยายมีก็ยกมือไหว้และกล่าวคำ
ว่า “สวัสดี” แทนคำว่า “สบายดี” และทุกคนในครอบครัวนี้ก็จะใช้คำว่า สวัสดี ทักทายผู้วิจัย
ทุกครั้ง ซึ่งแตกต่างจากคนลาวโดยทั่วไปที่จะใช้คำว่า สบายดี เป็นคำทักทาย

4.3 ความหวังของคนไร้รัฐ

ยายมีตัดพ้อถึงสถานภาพของตนเองและเปรียบเทียบกับผู้อื่นที่เคยอยู่ในสถานภาพเช่นยาย
เหมือนกันแต่เขาสามารถเปลี่ยนแปลงสถานภาพเปลี่ยนสัญชาติได้

“ยายก็มาอยู่ประเทศไทยนานแล้วนะ น่าจะเห็นใจยายบ้าง กลับก็กลับไม่ได้กลัวเขาจับเอา
ไปขังคุก โหยงกลัว เงินก็ไม่มีให้เขา อยู่ที่นี่ก็ยากต้องหลบๆ ซ่อนๆ ถ้าพึ่งยายก็คงไม่เป็นไร แก่แล้ว
แต่สงสารลูก สงสารหลานตาคำคำนี้แหละ ที่คนอื่นๆ บางคนเขาทำไมทำได้ก็ไม่รู้...”

“เฮ้อ...บ่คิด บ่อ่านว่าจะเป็นอย่างซี่ (ไม่คิดไม่ฝันว่าจะเป็นอย่างนี้) ...”

ยายมีหญิงชราวัยเกือบแปดสิบปีที่ข้ามแม่น้ำโขงหนีภัยสงคราม ภาพความโหดร้ายรุนแรง ภาพลูกชายที่ถูกทารุณกรรมจนเกือบเอาชีวิตไม่รอดตามหลอกหลอนตลอดเวลา ยายมีพูดได้เพียงคำว่า ย่าน (กลัว) เพราะความกลัว ความยากจน ยายมีจึงเลือกใช้ชีวิตอยู่อย่างหลบๆ ซ่อนๆ ในพื้นที่ชายแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงดีกว่าหันหลังกลับคืนสู่ภูมิภาคเดิม เป็นเวลาสามสิบกว่าปีแล้วที่ยายมีต้องอยู่อย่างคนไร้สิทธิ์ ไร้เสียง ไร้ความเป็นมนุษย์ในคำจำกัดความของชาติสมัยใหม่ แม้ยายจะอยู่ในพื้นที่ที่เคยเป็นลาวตามสัญชาติเดิมของยายแต่ก็ทำได้เพียงการโหยหาพื้นที่ในอดีต และยืนอยู่บนพื้นที่เก่าในความหมายใหม่ที่ไร้ตัวตน ไร้สัญชาติ อยู่อย่างคนไร้รัฐ

แม้ทุกวันนี้โลกที่กว้างใหญ่ไพศาลได้ลดขนาดให้ผู้คนสามารถติดต่อสื่อสารได้อย่างรวดเร็ว โลกาวัดนี้ไม่มีพรมแดนขวางกั้นระหว่างประเทศภูมิภาคต่างๆ แต่ในพื้นที่ชายแดนรอยต่อระหว่างประเทศอีกหลายประเทศกลับกลายเป็นเขตแดนที่ผู้คนจำนวนหนึ่ง เสมือนถูกพันธนาการไว้ให้ไร้สิทธิ์ สิ้นไร้อิสรภาพ กลายเป็นผู้อพยพ คนชายขอบ หรือคนไร้รัฐ ที่มีวิถีชีวิตดำเนินอยู่บนความกลัว ความไม่แน่นอน ปราศจากอนาคต

กลุ่มบุคคลที่มีปัญหาสถานะบุคคล คนไร้รัฐ ซึ่งกระทบต่อสถานภาพและสิทธิขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต หากปล่อยทิ้งไว้จากก่อให้เกิดปัญหาสังคมในระยะยาว โดยเฉพาะบุตรหลานที่เกิดขึ้นในภายหลัง

รัฐควรดำเนินการสำรวจและจัดทำทะเบียนประวัติบุคคลที่ไม่มีชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎร เพื่อให้ทราบที่มาและสถานการณืดำรงอยู่อย่างจริงจัง เพื่อหาทางช่วยเหลือให้สิทธิของความเป็นมนุษย์แก่คนกลุ่มหนึ่งที่ไม่มีใครต้องการ มิใช่ทำแต่เพียงฉาบฉวยหรือเลือกปฏิบัติ แม้การสร้างความเป็นพลเมืองของประเทศไทยต้องเผชิญกับความหลากหลายของกลุ่มชนมาตั้งแต่เริ่มต้นการสร้างชาติ กฎที่เต็มไปด้วยข้อยกเว้นไม่คงเส้นคงวา เช่น กรณีการให้สถานะที่แตกต่างกันระหว่างผู้สัญจจากกลุ่มประเทศอินโดจีน ซึ่งรัฐจำแนกกลุ่มชนเหล่านี้เป็นคนต่างด้าวหรือผู้อพยพเหมือนกัน แต่ผู้อพยพชาวเวียดนามได้รับสถานะให้อาศัยในประเทศไทยอย่างถาวรมาตั้งแต่ปี 2540 ในขณะที่คนลาวอพยพยังมีสถานะเข้าเมืองผิดกฎหมาย แม้เขาเหล่านั้นได้สร้างครอบครัวอาศัยอยู่ในประเทศไทยมานานกว่าสามสิบกว่าปี สืบลูกหลานมาสามชั่วอายุคนแล้วก็ตาม

ปรากฏการณ์ไม่คงเส้นคงวาของกฎและข้อยกเว้น รวมทั้งเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติเช่นนี้ ทำให้เกิดคำถามขึ้นมามากมาย แม้แต่ “ยายมี” หญิงชราผู้อพยพชาวลาวที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยก่อนผู้อพยพชาวเวียดนามหลายคน ยังตั้งคำถาม แม้เป็นคำถามเดียวแต่แฝงไว้ซึ่งนัยที่เป็นคำถามอีกหลายคำถาม

“... คนญวนในตลาดเขาทำไมได้สัญชาติไทยกันมากมาย หรือเขารวย เรากัน บ่มีเงินไปดำเนินเรื่อง ...”

ยายมีพึมพำอย่างคนที่ท้อแท้ใจเต็มที่ ยายเล่าว่าได้พยายามมานานแล้วแต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จ แต่อย่างไรก็ตาม นางสุพอน บุตรสาวคนโตของยายมาซึ่งพามาจากฝั่งลาวด้วย ลูกเธอได้สัญชาติไทยแล้ว เพราะสุพอนแต่งงานกับคนไทย สามิเธอเป็นชาวจังหวัดลพบุรี ปัจจุบันไปทำงานที่ประเทศเยอรมัน นานๆ สามิจะส่งเงินมาให้ใช้บ้างแต่ก็ไม่มาก นี่ก็สองปีแล้วสามิเธอยังไม่เคยกลับมาประเทศไทยเลย ไม่ทราบว่าจะเป็นอย่างไร เงินก็ไม่มีใช้ต้องช่วยกันทำนา รับจ้างหาเงินเลี้ยงลูกแต่ก็ยังคงคิดว่าลูกของน้อยเพราะลูกเธอได้สัญชาติไทยตามบิดาแล้ว ก็ยังคงมีปัญหาอยู่ที่น้อยนี่แหละที่มีสามิเป็นคนลาวด้วยกัน น้อยหวังว่าเธอคงได้สัญชาติไทยเร็วๆ นี้ และต่อไปลูกชายและลูกสาวที่น่ารักของเธอก็คงได้สัญชาติไทยด้วยเช่นกัน

ยายมีกับน้อยพยายามหาหลักฐาน พยานบุคคลเพื่อรับรองว่าน้อยเป็นบุคคลที่เกิดในประเทศไทย เพื่อได้มีสัญชาติไทย แม้จะมีกฎหมายทั้งฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2535 ที่ผ่านโดยสภาผู้แทนราษฎร ออกเป็นพระราชบัญญัติ และประกาศคณะรัฐมนตรี เปิดช่องทางให้บุคคลสามารถยื่นคำร้องปรับสถานะเป็นสัญชาติไทยได้สี่ช่องทางคือ

1. เกิดในขณะที่บิดาที่ขอด้วยกฎหมายเป็นคนสัญชาติไทย
2. เกิดในขณะที่มารดาเป็นคนสัญชาติไทย
3. เกิดในประเทศไทยก่อนวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2535 จากบิดามารดาซึ่งเกิดในประเทศไทย
4. เกิดในประเทศไทยในขณะที่บิดาและมารดาถือใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว

จากช่องทางการปรับสถานะเป็นสัญชาติไทยในพระราชบัญญัติ และประกาศคณะรัฐมนตรี แต่น้อยก็ยังไม่สามารถทำให้ตนมีสัญชาติไทยได้ เพราะสถานะของน้อยไม่ได้อยู่ในช่องทางตามกฎหมายข้อใดดังกล่าวเลย เนื่องจากบิดา-มารดาของน้อยไม่ใช่คนไทยและไม่เคยมีใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว น้อยจึงไม่มีสิทธิ์ที่จะมีสิทธิ์ ไม่มีสูติบัตร ไม่ได้รับการแจ้งเกิด ไม่มีสิทธิ์ขึ้นพื้นฐาน ไม่มีสิทธิ์การเป็นพลเมือง ไม่มีสิทธิ์รักษาพยาบาล ไม่มีสิทธิ์ในการเดินทาง ไม่มีสิทธิ์ทางการเมืองทุกระดับ ไม่มีสิทธิ์ครอบครองสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ เป็นมนุษย์ก็เป็นมนุษย์ไม่สมบูรณ์ ไร้มือไร้เท้า มีหัวใจก็เพียงหัวใจของ “คนไร้รัฐ”

เมื่อเดือนมีนาคม 2552 นี้ นักวิชาการได้มีการจัดสัมมนาทางวิชาการ 1 ปีการปฏิรูปกฎหมาย เพื่อจัดการปัญหาสถานะบุคคลในประเทศไทย การแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับคนไร้รัฐ คนไร้สัญชาติในประเทศไทย สถู๊ปขาวหน้า 1 หนังสือพิมพ์เดลินิวส์รายวัน ฉบับวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2552 กล่าวถึงการสัมมนาสรุปได้ว่า

“การจัดสัมมนาครั้งนี้ จัดขึ้นเพื่อทบทวนผลสำเร็จและปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามภาคส่วนที่ร่วมกันแก้ไขปัญหาการ ไร้รัฐ - ไร้สัญชาติ ได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนประสบการณ์การ

ทำงานตามกฎหมายทั้งสองฉบับ และร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่ยังเกิดขึ้น เพื่อจัดอุปสรรคในการแก้ปัญหาไร้รัฐ – ไร้สัญชาติในไทย ซึ่งปัญหาส่วนใหญ่อยู่ที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานที่ยังไม่เข้าใจกฎหมาย เมื่อไม่รู้ก็เลยไม่ทำ จึงควรฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ของสำนักทะเบียนให้เข้าใจและปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้ยังยกตัวอย่างหนังสือรับรองการเกิด การกำหนดสถานะของบุคคล กฎกระทรวงเรื่องหลักเกณฑ์และวิธีการพิสูจน์ความสัมพันธ์การเป็นบิดาของผู้เกิด ซึ่งผ่านความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีแล้ว ขณะนี้อยู่ระหว่างการตรวจและพิจารณาของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ส่วนเรื่องกำหนดฐานะและเงื่อนไขของคนที่เกิดในราชอาณาจักรไทยแต่ไม่ได้สัญชาติไทยนั้น กำลังอยู่ในระหว่างการเสนอขออนุมัติหลักการจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย โดยเสนอให้สถานะของบุตรเป็นไปตามสถานการณ์การเข้าเมืองของบิดาหรือมารดา กล่าวคือ ถ้าบิดาหรือมารดาเป็นคนเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย บุตรย่อมถือเป็นคนที่เข้าเมืองโดยไม่ชอบด้วยเช่นกัน...”

เมื่อกฎหมายมีข้อกำหนดดังกล่าวข้างต้น น้อย หญิงสาวชาวลาวที่เกิดในประเทศไทยเกือบสามสิบปี คำสุก ชายหนุ่มชาวลาวที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยสิบกว่าปีแล้ว รวมทั้งลูกชาย ลูกสาวน่ารักตัวเล็กๆ ที่เกิดในประเทศไทย พุคภาษาไทยได้ชัดเจน ได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดคัดลายมือบทร้อยกรองตัวอักษรไทยจะได้สัญชาติไทยหรือไม่ การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยเมื่อพวกเขาพูดคุยมีปฏิสัมพันธ์กับคนไทยด้วยภาษาไทย คำทักทายว่า สวัสดี แทนคำว่า สบายดี อย่างคล่องแคล่ว การแสดงออกถึงกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างพวกเขากับคนในสังคมไทย กระทำผ่านระบบสัญลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรม เพื่อพยายามต่อรองเปลี่ยนแปลงความหมายเกี่ยวกับตนเอง เธอ เขา และลูก

ในกระบวนการนิยามตนเอง นอกเหนือจากการเล่าเรื่องเกี่ยวกับตนเองที่แตกต่างไปจากวาทกรรมหลัก มักจะต้องเชื่อมโยงเรื่องเล่าเข้ากับตำแหน่งหรือพื้นที่ที่จะใช้สร้างความหมายใหม่ทางสังคม ซึ่งบางครั้งอาจเป็นพื้นที่ชายขอบ ซึ่งถูกนำมาสร้างสัญลักษณ์ให้เกิดความหมายใหม่ (จาเมรี เชียงทอง. 2547 : 163) พวกเขาคงต้องพยายามสร้างรูปแบบการอธิบายตัวตนของเขาเพื่อให้มีอำนาจในการต่อรอง เรียกร้อง ต่อสู้ต่อไป เสียงเล็กๆ แผ่วเบาของพวกเขาจะยังคง “ไร้คนยิน” คั่งเช่นสถานะ คนไร้รัฐ (Stateless Person) หรือ คนไร้สัญชาติ (Nationalityless Person) ของพวกเขาต่อไปหรือไม่